

Monument a Colom, Barcelona

Edat: 15- 18 anys

Durada: de 120 a 140 minuts

Pregunta clau que resumeix la situació d'aprenentatge: Com canvien les percepcions dels herois nacionals al llarg del temps? Com apareixen en la societat diferents perspectives sobre la mateixa figura?

Materials necessaris per a la situació d'aprenentatge: Fotografia del Monument a Colom per mostrar a classe, una còpia de la fitxa de treball per a cada grup d'alumnes i targetes amb els fragments de text.. En cas que l'activitat es faci a l'aula en comptes de visitar el monument, també caldran les fotos dels detalls del monument (impreses o en un suport digital per a cada grup).

Habilitats i conceptes que es desenvolupen amb la situació d'aprenentatge:

Aquesta unitat ajudarà l'alumnat a desenvolupar les seves habilitats analítiques i de pensament crític i a aprendre sobre Cristòfor Colom i el llegat del colonialisme. A través d'aquest exemple, l'alumnat desenvoluparà els seus coneixements històrics, la comprensió crítica del passat, l'obertura a altres creences i visions del món i obtindran coneixements per comprendre diferents opinions presents a la societat actual i com s'originen.

Resultats de l'aprenentatge: Al final d'aquesta unitat, l'alumnat hauria de ser capaç de:

- Analitzar críticament fonts primàries
- Haver aprofundit els seus coneixements històrics sobre Cristòfor Colom, l'arribada dels europeus al continent americà i les seves conseqüències
- Entendre com apareixen a la societat diferents perspectives sobre una mateixa figura i el passat
- Estar oberts a escoltar altres maneres de veure el món i creences relacionades amb esdeveniments històrics

Recomanacions pedagògiques:

Aquesta situació d'aprenentatge transmet la importància dels matisos i la multiperspectivitat, i que les controvèrsies dels monuments a l'espai públic són complexes. Les activitats fomenten la interacció amb diferents opinions i maneres de veure el món, i si bé hi pot haver moltes opinions diferents sobre el monument i el llegat de Colom, els fets històrics sobre la història de Colom s'han d'aclarir per no promoure la pseudohistòria o el negacionisme com a explicació igual de vàlida de la realitat històrica. És a dir, l'alumnat ha de ser capaç de distingir la informació històrica basada en evidències de les opinions basades en ideologia que sovint distorsionen la figura històrica.

En aquesta situació d'aprenentatge, l'alumnat treballarà principalment a través de la interpretació visual del monument i fonts primàries escrites. Per això, és necessari que tinguin una comprensió lectora adequada al seu nivell. Els estudiants que tinguin dificultats amb la lectura poden necessitar més temps i suport, que poden obtenir dels seus companys, ja que la majoria de les activitats es fan en grup. Per aquest motiu, es recomana que els grups siguin heterogenis i que incloguin un estudiant amb una comprensió lectora més alta i un estudiant amb més dificultats, ja que els textos proporcionats tenen diferents nivells de dificultat (els textos més llargs inclouen un llenguatge més difícil i antiquat, mentre que els textos més curts tenen un llenguatge més senzill). Si cal, el docent pot distribuir els textos a estudiants específics segons el seu nivell de comprensió lectora. A més, alguns estudiants poden reflexionar sobre la controvèrsia de manera autònoma, mentre que d'altres necessitaran més orientació. Amb aquest objectiu, al 3r pas es proporcionen preguntes guia per als estudiants que les puguin necessitar.

Desglossament de les activitats pas a pas

1r pas

El primer pas és introduir el tema i preparar la visita. Feu les preguntes que s'enumeren a continuació al grup classe. Aquesta conversa és una avaluació prèvia que permet al professor detectar el nivell de coneixement dels estudiants i les possibles idees errònies que puguin tenir sobre aquest moment de la història, alhora que comença a fer que l'alumnat es fixi en aspectes que els ajudaran més endavant. Després que els estudiants hagin compartit les seves respostes, el professor pot completar la informació que falta per tenir un coneixement bàsic sobre els antecedents del monument, però sempre deixant espai perquè els estudiants parlin primer i comparteixin les seves impressions. No cal donar una resposta a totes les preguntes, ja que algunes d'elles poden servir com a enigmes per resoldre en els passos següents. Entre parèntesis, s'ofereix una idea de quina podria ser la resposta. Aquest pas dura uns **30 minuts**.

- ★ Mostreu una foto del monument i pregunteu als estudiants si saben què és i on és.
(Monument a Colom, a Barcelona)
- ★ Pregunteu a qui està dedicat i què va fer que fos prou important per què les generacions futures li dediquessin un monument. (Cristòfor Colom, el primer europeu a liderar una expedició que va arribar a Amèrica, exclouent els vikings que no van continuar la relació)
- ★ Com està representat Cristòfor Colom a l'estàtua? (Assenyalant, amb determinació, triomfalment)
- ★ Un cop la classe hagi compartit el que saben sobre qui era Cristòfor Colom i què va fer, pregunteu què simbolitza (les respostes més habituals poden ser: descobriment, aventura, colonització, imperialisme...)
- ★ Quan es va construir el monument? Qui el va patrocinar? (1888, patrocinat per l'Ajuntament de Barcelona i mecenes rics. No cal proporcionar la informació sobre per què el van patrocinar encara, ja que s'explorarà al 2n pas.)
- ★ Per què hi ha diferents opinions sobre el llegat de Cristòfor Colom? Per què està en disputa el monument? Des de quan s'ha disputat? (Simplement veure si els estudiants han sentit a parlar del debat, es donarà més informació en passos posteriors.)
- ★ Hi ha altres elements al Monument a Colom a part de l'estàtua d'ell? (Els estudiants potser esmentaran la columna, tot i que probablement no recordin quines estàtues i relleus hi ha a la part inferior del monument. Si no ho saben, és millor deixar-ho obert com a misteri a resoldre al 2n pas.)

Després de l'avaluació prèvia, el professor hauria d'explicar una introducció a la història de Cristòfor Colom, els seus diversos viatges a Amèrica i les principals conseqüències que això va tenir tant per als pobles indígenes d'Amèrica com per als europeus. Aquesta explicació també hauria de desmentir idees errònies generalitzades –com ara la idea que els europeus medievals

no sabien que la Terra és rodona abans del viatge de Colom– i punts de propaganda que apareixeran a les fonts escrites que l'alumnat analitzarà en passos posteriors –com ara la idea que les acusacions contra Colom pels abusos que va cometre durant el seu regnat a les illes eren infundades.

2n pas

El segon pas són les activitats que es fan in situ. Aquesta part de l'activitat dura **entre 40 i 50 minuts**, tot i que també cal tenir en compte el temps que es triga en arribar al monument. Si decidiu pujar amb ascensor fins a dalt del monument, tingueu en compte el temps que això afegeix a l'activitat, l'horari d'obertura del monument i que cal reservar les entrades amb antelació. Tot i que és possible fer aquesta activitat a l'aula utilitzant fotografies, es recomana visitar el monument en si, ja que la visita contribueix a transmetre la sensació d'admiració que el monument pretén crear i permet als estudiants explorar de manera autònoma, observant cada element del monument de més a prop.

Si no és possible visitar el monument, es pot fer la mateixa activitat a l'aula amb fotografies. A la pàgina de la [Viquipèdia del Monument a Colom](#) hi ha disponibles fotografies de primer pla de tots els elements esmentats a la fitxa de treball. Si l'activitat es fa a l'aula, el professor ha de proporcionar a cada grup d'alumnes les fotografies dels elements esmentats a la fitxa i una foto general que mostri tot el monument, perquè es pugui veure la disposició espacial dels elements.

Organitzeu els alumnes en parelles o grups de tres. Cada parella/grup d'alumnes ha de tenir una còpia impresa de la fitxa. Doneu als alumnes 30 minuts per explorar el monument (o les fotografies) i completar la fitxa. Quan hagin acabat, dividiu la classe en tants grups com professors hi hagi, de manera que les parelles/grups puguin compartir els seus resultats amb els seus companys de classe tot assenyalant els elements i els raonaments que els han portat a les seves respostes. Aquesta posada en comú dura uns 15 minuts i també serveix com a correcció dels exercicis, tot i que no totes les preguntes tenen només una resposta correcta.

3r pas

Els passos restants són activitats posteriors a la visita que es poden dur a terme a l'aula i se centren en els valors i la controvèrsia del monument. Totes aquestes activitats es faran en grups de tres estudiants. Es recomana crear grups heterogenis que incloguin un estudiant amb més capacitats i interessos, un estudiant de nivell mitjà i un estudiant amb més dificultats. Això permetrà que tots els grups puguin llegir tots els textos (els textos més llargs inclouen un llenguatge més difícil, mentre que els textos més curts estan escrits amb un llenguatge més senzill) i que els estudiants s'ajudin mútuament.

Per al pas 3, cada estudiant rebrà dos dels textos següents en targetes anonimitzades (amb els textos dels tres estudiants, cada grup tindrà els sis textos). Els estudiants han de llegir els dos textos que els ha tocat i explicar-los als seus companys de grup. Amb aquesta informació, el grup ha de treballar conjuntament amb l'objectiu d'ordenar els textos segons l'any en què van ser publicats, entre les opcions d'any que se'ls proporcionaran i que es troben al final de l'explicació d'aquest pas. Els alumnes han de tenir en compte el que saben sobre el llegat de Cristòfor Colom i la construcció del monument a Barcelona. Per facilitar aquest pas, cal recordar als estudiants que el monument es va construir el 1888. Aquesta part de l'activitat dura uns **20 minuts**.

Els estudiants que necessitin suport addicional poden rebre les següents preguntes guia:

- ★ L'autor d'aquest text veu a Colom de manera positiva o negativa? Com el defineix l'autor? (Si l'alumne necessita més suport, se li pot demanar que subratlli en vermell les paraules o frases on l'autor parla negativament de Colom i que subratlli en verd les paraules o frases on l'autor el lloa).
- ★ L'autor considera que les accions de Colom van tenir un paper positiu o negatiu a la història?
- ★ El text valora el monument per alguna altra raó a part d'honorar Colom?
- ★ L'autor està a favor d'erigir/conservar el monument a Colom a Barcelona? Per què?
- ★ Quina imatge creu l'autor que aquest monument dona de la ciutat? L'autor té un lligam emocional amb el monument o el paisatge que crea?
- ★ Sembla que aquest text s'hagi publicat abans o després de la construcció del monument? Si es va publicar després, parla del monument com si fos nou o com un element històric?
- ★ De les opcions que us dona la línia de temps, en quin any creieu que es podria haver publicat aquest text? Quins valors expressa el text que us fan considerar aquest any?

Fragment 1:

La gloria de Colón es indiscutible, y su figura ocupa y ocupará en la historia de la humanidad una de sus más brillantes páginas. [...] Colón, de presencia halagüeña, alto, bien formado, musculoso, de majestuoso y noble continente [...] vestía con suma sencillez y era elocuente sin afectación, amable en el trato y cariñoso y suave en el hogar doméstico. [...]

La historia refiere sucintamente las luchas que éste se vio obligado a sostener contra las preocupaciones, errores y aún malevolencias de aquella asamblea [...] y las dilaciones y alternativas porque tuvo que pasar aquel grande hombre hasta tanto no vio logrados sus nobles propósitos. [...]

Acusado el almirante de haber obligado a trabajar a la comunidad de una manera excesiva en épocas de debilidad y enfermedades; de detener las raciones de los individuos bajo triviales pretextos en perjuicio de su salud, lo que se juzgaba de abusos de un arrogante e innoble extranjero, nombraron los reyes a un comisionado para que viese de remediar los males y abusos denunciados [...] Colón, creyendo atentatorio a su dignidad comparecer como reo en una tierra sobre la cual le habían conferido el mando, nombró al punto lugarteniente suyo a su hermano Bartolomé, y tomó la vuelta de España el 20 de abril de 1496, con 225 españoles y 30 aborígenes, y más con su presencia que no con los tesoros que consigo trajera, desvaneció las odiosas acusaciones de sus enemigos; [...]

Barcelona, al erigir a la memoria de varón tan insigne el soberbio monumento que hoy admiran propios y extraños al pié de las aguas del puerto, no ha hecho sino obrar como agradecida, como es de esperar obre con otros varones dignos de eterna fama con quienes tiene contraída sagrada deuda.

Fragment 2:

[El Grup Municipal Candidatura d'Unitat Popular proposa al Plenari del Consell Municipal]: 1. La retirada de banderes espanyoles i altres símbols monàrquics dels edificis i la via pública. 2. La retirada de l'escultura de Cristòfor Colom de la columna de la plaça de la Porta de la Pau (rambla amb passeig Colom), així com tots els ornaments de la base de la columna que fan enaltiment de la conquesta d'Amèrica, i la seva museïtzació per la seva interpretació històrica, i la seva substitució per un símbol de la resistència americana contra l'imperialisme, l'opressió i la segregació indígena (i afroamericana). 3. La retirada de l'escultura d'Antonio López y López, esclavista, a la cruïlla de la via Laietana i el passeig de Colom, i la seva museïtzació per la seva interpretació històrica; i la seva substitució per un monument d'homenatge i reparació a totes les víctimes del tràfic d'esclaus. 4. Declarar el 12 d'octubre dia laborable a tots els efectes. 5. Instar el Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya a no autoritzar manifestacions ni actes de caire feixista a la ciutat.

[...] Remarca que l'enaltiment del colonialisme, l'imperialisme, l'esclavisme i el genocidi perpetrats a Amèrica durant cinc segles no és una qüestió resolta. En aquesta línia, manifesta la voluntat del seu grup de posar en qüestió la presència de l'estàtua de Colom i entén que, sense cap mena de dubte, han assolit l'objectiu, i han fet una pas important perquè, abans o després, l'allegoria al genocidi deixi de ser una icona de la ciutat. [...] Diu que són conscients que la seva proposició no tirarà endavant, que alguns grups hi votaran en contra per coherència amb la seva ideologia, ja que no poden fer altra cosa si defensen genocidis i encobreixen el terrorisme d'estat; altres, hi votaran en contra per covardia o perquè s'avergonyeixen del seu passat, o per pur tacticisme. Manifesta que són ben conscients que la història l'escriuen els vencedors, però que la memòria és l'antídot [...]

Fragment 3:

El Ayuntamiento de Barcelona ha destinado cincuenta millones de pesetas para sufragar las obras de reforzamiento de la estructura del monumento a Colón, que se han iniciado en los últimos días. [...]

El monumento se considera muy importante técnica y artísticamente, pues se sitúa dentro de las obras de la arquitectura modernista de hierro. Sin embargo, a todo ello se le añade el especial carácter que le confiere su emplazamiento frente al mar, lo que ha hecho de él un símbolo de la ciudad, al final de las Ramblas. El concejal de Relaciones Ciudadanas, Raimon Martínez Fraile, manifestó a EL PAIS que, independientemente de su valor histórico-artístico, el monumento a Colón constituye "una señal de identidad de la ciudad, que debe salvaguardarse a cualquier precio".

Fragment 4:

En 1888 se construyó la estatua de Cristóbal Colón como un homenaje al 'descubridor' de América. Barcelona es una ciudad progresista y diversa que no debería celebrar, conmemorar, u honrar el colonialismo español ya que ocasiono el genocidio de 8 millones de indígenas.

Tanto en Barcelona como en España, el racismo y los crímenes cometidos por este son cubiertos en el sistema educativo, dando lugar a la ignorancia y a la adoración de figuras

históricas que en realidad fueron auténticos tiranos y asesinos. Cristóbal Colón dio pie a la colonización de las Américas, liderando grandes operaciones donde violaron mujeres, niños, y saquearon poblados enteros, erradicando casi por completo la identidad de los nativos americanos en esas tierras.

Por estas razones, es necesario que la estatua que ha representado a Barcelona durante tantos años ya no forme parte de esta ciudad.

Fragment 5:

Pedía la Comisión a los artistas españoles que acudieran a su llamamiento presentando proyectos, pensamientos, indicaciones de un monumento al insigne navegante genovés [...] ¿Han sacado provecho los aspirantes al premio de la libertad en que la Comisión les dejaba? ¿Ha habido alguno que haya concebido un pensamiento grandioso en el que se viera novedad o atrevimiento, pensamiento digno de una figura como la de Cristóbal Colón, del hecho famosísimo que se trata de conmemorar y hasta de la importancia del sitio en donde ha de emplazarse el monumento? [...]

Pasaríamos por la vulgaridad de la columna y la admitiríamos si el monumento en proyecto debiese colocarse en el cruce de dos anchas calles, por ejemplo, en lugar en donde no tapase ninguna perspectiva, ninguno de esos efectos pintorescos que las ciudades están interesadas en conservar, porque su impresión se graba vivamente en la memoria de los forasteros y porque su vista es siempre nuevo motivo de encanto para sus naturales. [...] Mas lo que según nuestro leal saber y entender podría ser aceptable para un punto de emplazamiento tal como el que hemos apuntado, no lo es en manera alguna para ser construido en la plaza de la Paz, al pie del puerto, junto a sus muelles y al extremo de la Rambla, desde donde se goza de una bella perspectiva que sería disparate mayúsculo echar a perder con un monumento, por mucho, por grande, por superior que fuese su mérito artístico.

[...] ¿no es verdad que la vista del puerto poblado de buques, con las variadas escenas que de continuo ofrecen sus aguas y el cambiar de los celajes es uno de esos espectáculos grandiosos que fascinan siempre y que no mira jamás con indiferencia una persona dotada de sentimientos artísticos? [...] Y esta perspectiva, este bonito panorama, este variadísimo espectáculo ¿no quedaría destruido o por lo menos alterado si en medio de la plaza de la Paz se levantase un mazacote semejante a alguno de los que han sido enviados al concurso en cuestión o se construyese siquiera una columna que dividiera el cuadro echándolo a perder por completo?

[... Els projectes per al monument] parecen todos concebidos adrede para echar a perder el punto de vista de que hemos hablado, sin disputa uno de los mejores y más interesantes de Barcelona. Antes que levantar en la plaza de la Paz una columna pesada con objeto de recordar el nombre ilustre de Cristóbal Colón y de la Reina Católica que le amparó en su viaje, antes de tapar la vista del puerto con una construcción semejante, es preferible que el mar mismo y los barcos surtos en el fondeadero evoquen en los espectadores la memoria de la sublime empresa que tuvo por felicísimo remate el descubrimiento del Nuevo Mundo.

Fragment 6:

Deseando asociarnos al general entusiasmo que promueve la recordación de una de las fechas más gloriosas de nuestra historia y de las más trascendentales en la historia de la humanidad y cooperar en la medida de nuestras fuerzas a la conmemoración del cuarto centenario del descubrimiento de América, publicamos el presente número extraordinario de LA ILUSTRACIÓN ARTÍSTICA, dedicado exclusivamente a celebrar tan grandioso acontecimiento y a honrar la memoria del inmortal navegante que encontró en nuestra patria la protección necesaria para acometer aquella atrevida empresa que, llevada a feliz cima, permitióle corresponder a los favores recibidos entregando a España un nuevo mundo.

[...] Es hermoso ver cómo las naciones de más glorioso pasado rivalizan con las que hoy son más poderosas, en el noble deseo de enaltecer la memoria del inspirado e intrépido navegante que dio a Castilla y Aragón un nuevo mundo, a la fe católica innumerables conquistas, y a la América, dormida en las tinieblas de la idolatría, un porvenir dichoso llevando a ella la luz de la civilización cristiana. [...]

Línia del temps: quan creus que es va publicar cadascun d'aquests fragments? Quins valors expressa cada text?

- ★ 1882
- ★ 1888
- ★ 1892
- ★ 1983
- ★ 2016
- ★ 2020

Solucions:

- ★ Fragment 1: any 1888 (any de la inauguració del monument). [Text de Luís Calvo publicat a La Ilustración, edició del 23 de setembre del 1888](#). Mostra admiració cap a Colom i la seva gesta, mostrant-los com a motiu d'orgull.
- ★ Fragment 2: any 2016 (primera crítica al monument). Text extret de [l'acta de l'Ajuntament, 21 d'octubre del 2016, proposta 5 \(pàgina 62\)](#). Reclama retirar el monument perquè enalteix l'imperi espanyol i els seus valors colonials, tot relacionant-lo amb la monarquia, el feixisme i el nacionalisme espanyol.
- ★ Fragment 3: any 1983. Extret de [l'article "Salvar el monumento a Colón de la oxidación metálica costará 50 millones" de Marius Carol publicat al diari País el 3 de gener del 1983](#). Lloa el monument per la seva importància en la història de l'art de Barcelona i el valora per

ser una icona de la ciutat. El seu valor ja no se centra en la seva relació amb les conquestes de l'imperi espanyol.

- ★ Fragment 4: any 2020. [Petició de retirar el Monument a Colom](#). Critica les accions de Colom i l'imperi espanyol, demana que es retiri el monument perquè lloa el colonialisme i reclama que deixi de ser un símbol de Barcelona.
- ★ Fragment 5: any 1882 (durant el procés de selecció del disseny per al monument, abans de construir-lo). Fragment d'un text de Miquel i Badia, un influent crític d'art, publicat al [Diario de Barcelona, publicació del 14 de gener del 1882, pàgina 6](#). Valora l'espai on es vol col·locar el monument com un dels llocs més bonics de Barcelona i critica les propostes per al futur monument perquè arruïnaran el paisatge i faran que Barcelona perdi un dels seus indrets més icònics (el mateix raonament que sovint es fa avui en dia a favor de mantenir el monument tal com és). Lloa a Colom i no té cap oposició ideològica a dedicar-li un monument.
- ★ Fragment 6: any 1892 (400 aniversari de l'arribada de Colom a Amèrica). Text publicat a [La Ilustración Artística, edició del 3 d'octubre del 1892, pàgines 2 i 17](#). Enalteix Colom i el que van fer ell i l'imperi espanyol, considera que les seves conseqüències van ser positives per a la població indígena i que són motiu d'orgull. Destaca la importància d'aquest esdeveniment per la cristianització d'Amèrica.

Pas 4

Ara que els estudiants han aprofundit amb una comprensió crítica de com les percepcions de Colom i el seu llegat han evolucionat al llarg del temps, llegiran fonts que aprofundeixen en la controvèrsia sobre el monument avui dia. D'aquesta manera, els alumnes poden connectar el passat i el present i desenvolupar una comprensió crítica de la disputa.

En els mateixos grups de tres, a cada estudiant se li assignarà un dels fragments següents, de manera que cada grup tingui en total els tres fragments. Deixeu temps perquè cada estudiant llegeixi el seu fragment i reflexioni sobre quines veus i perspectives exposa. Si els ajuda, els alumnes poden prendre apunts per recordar els principals arguments que presenta la perspectiva que els ha tocat. A continuació, cada grup farà un joc de rol on els alumnes interpretaran el paper de membres de l'Ajuntament en un debat sobre què s'hauria de fer amb el monument. Cada estudiant defensarà el punt de vista expressat en el fragment que se li ha assignat. Aquesta part de l'activitat dura uns **20 minuts**.

Abans de començar el joc de rol, s'ha de recordar a l'alumnat que els debats han de ser respectuosos en tot moment i que ells o els seus companys de grup podrien estar defensant punts de vista amb els quals personalment no estan d'acord. Els estudiants han d'utilitzar evidències de les fonts per fonamentar els seus arguments; respectar els seus companys de classe, fins i tot quan no hi estan d'acord; criticar idees en lloc de fer atacs personals; evitar un llenguatge ofensiu o incendiari; i recordar que el joc de rol no representa les seves opinions personals.

Després del debat, els grups poden discutir si estan d'acord amb el punt de vista que se'ls havia assignat i quins arguments han trobat més convinents.

Fragment 1:

La Sra. Reguant comenta que les societats han construït i construeixen i transformen les seves pròpies explicacions de si mateixes i del món. Indica que és un fet que la història la construeix cada societat i cada societat la va interpretant en el fons. Diu que aquesta construcció de les representacions a través de les quals els humans manifesten les maneres com se situen en el món es tradueix en tota mena de simbolitzacions, moltes d'elles sovint contradictòries en una societat de classes i desigual. Apunta que una estàtua, sigui quina sigui, forma part d'aquest procés històric: què es recorda, què es valora, com s'expliquen les coses i quins referents històrics s'ofereixen per actuar en societat. Indica que a Barcelona es podria resseguir el fil de la història de la ciutat a través de la vida i la mort dels seus propis monuments, però també sovint a través dels monuments que mai no s'han erigit. Indica que per entendre una representació simbòlica, com ara una estàtua, no s'ha de mirar el símbol directament, sinó que també cal mirar com es manifesta socialment, què canalitza i cap a on vehicula pensaments i accions socials. En aquest sentit, entén que el monument de Colom no és un símbol de trobada entre iguals, sinó d'imposició. Reconeix que és evident que no es pot atribuir a Cristòfor Colom l'única responsabilitat d'una colonització sagnant. Tanmateix, diu que el que motiva la proposta és el rebuig dels continguts associats històricament a aquest monument. Constata que al llarg del temps l'estàtua de Colom ha estat objecte d'una representació dominant d'acord amb la qual s'exalça un procés colonial i, en definitiva, esclavista. Indica que les estàtues a la bases del monument a Colom sintetitzen els motius de la vinculació historiogràfica i estatal entre la figura de Colom i els successius dies de la raza, la hispanidad i la fiesta nacional, que s'han anat construint a l'entorn de l'estàtua de Colom. Considera que la figura d'un home americà agenollat als peus d'un capellà europeu parla per si sola.

Entén que aquest espai ha de ser un espai de dignificació del que va ser i, per tant, també de reparació històrica. Per això planteja una cosa que ja en algun moment, en un marc molt més ampli, la CUP havia posat sobre la taula, i és la retirada del monument a Colom i el treball de l'Ajuntament de Barcelona amb els col·lectius que treballen per la memòria del genocidi comès durant la colonització d'Amèrica per donar-li a aquell espai un símbol absolutament diferent que també mostri quina és la Barcelona que es vol explicar, que es vol que es recordi i que es vol dignificar amb un monument.

Fragment de l'[acta de la reunió de la Comissió de Presidència, Drets de Ciutadania, Participació i Seguretat i Prevenció, sessió de 12 de desembre de 2018](#).

Fragment 2:

Amagar el passat sota la catifa és un error, o pitjor: una hipocresia. Com deia el poeta antillenc i premi Nobel de literatura Derek Walcott, convindria "congelar" els moments negatius de la història perquè siguin ben presents a cada generació i evitar que tornin a passar. I també per evitar la "correcció optimista" de cert passat fatídic, una correcció sovint autojustificativa que sol passar molt més desapercebuda. Des d'aquesta perspectiva, l'escultura de López y López s'hauria pogut mantenir al seu lloc amb un remuseïtzació que informés de tota la història relativa al personatge però també del propi monument. Així, un "monument" degudament remuseïtzat esdevé una escultura, que no glorifica sinó que explica un passat que, ens agradi o no, cal llegir en la seva totalitat. La retirada amaga la història. La vandalització no espontània és un engany, una peça teatralitzada. No som als EUA i no tenim la seva ben comprensible urgència: podem pensar i debatre. Aprofitem-ho.

Així doncs, una política de remuseïtzació és el que pensem que s'hauria d'aplicar al monument a Colom de Barcelona i amb tants d'altres: en lloc d'amagar o vandalitzar, fem

pedagogia. Ja s'ha fet recentment (ex. plafons de memòria a Via Laietana, Camp de la Bota, la seu d'El Pàp, etc) i es pot seguir fent. Siguem valents. Mirem de cara al nostra passat. Assegurem-nos de construir futurs millors. Remuseïtzem!

Fragment de l'[article "El cas de Colom: remuseïtzació vs. vandalització" de Salvador Avià, Joan-Marc Passada i Jordi Avià a la revista Núvol, 2020.](#)

Fragment 3:

Se celebra el hito más importante de la Humanidad, en mi opinión solo comparable probablemente a la Romanización. La Hispanidad es probablemente la etapa más brillante, no sólo de España, sino del hombre junto, insisto, al Imperio romano. ¿Por qué? Porque nunca antes el hombre había conseguido trasladar la cultura, la historia, la religión, la historia de la nación a tantos sitios a la vez. [...]

No somos conscientes a veces de que un pueblo milenario y una nación centenaria ha hecho tanto por toda la Humanidad. ¿Qué otro país, si pensáis, puede decir que un nuevo mundo fue descubierto por ellos? ¿Que tres embarcaciones que salieron precisamente de Huelva con capital no solo castellano sino privado también, de estas tierras, consiguieron cambiar la historia del mundo para siempre? Y sobretodo, ¿qué otra nación, como la española, puede seguir teniendo esos vínculos lingüísticos, históricos, culturales con prácticamente un tercio de otro mundo?

Fragment d'[un discurs de Pablo Casado, president del Partit Popular, el 14 d'octubre del 2018.](#)

5è pas

Per acabar, els grups han de reflexionar sobre les diferents perspectives que han vist i expressar la seva pròpia opinió sobre el significat, els valors i quin lloc ocupa el monument en la societat actual.

Per guiar aquesta reflexió, el docent pot fer les preguntes següents.

- ★ Quin argument t'ha semblat més convincent? Per què?
- ★ El punt de vista que t'ha tocat defensar al debat és diferent al teu? En quins aspectes?
- ★ Quines evidències t'han influït a l'hora de treure les teves conclusions?
- ★ Com han canviat les opinions sobre Colom i el monument al llarg del temps? Què ens diu això sobre els valors que comparteix la societat de cada època?
- ★ Què t'ha sorprès sobre Cristòfor Colom, el Monument a Colom o els debats que hi ha hagut sobre el futur del monument?
- ★ La teva opinió ha canviat al llarg d'aquesta situació d'aprenentatge?
- ★ I tu, què creus que s'hauria de fer amb el Monument a Colom?

Aquesta part de l'activitat hauria de durar uns **20 minuts**.

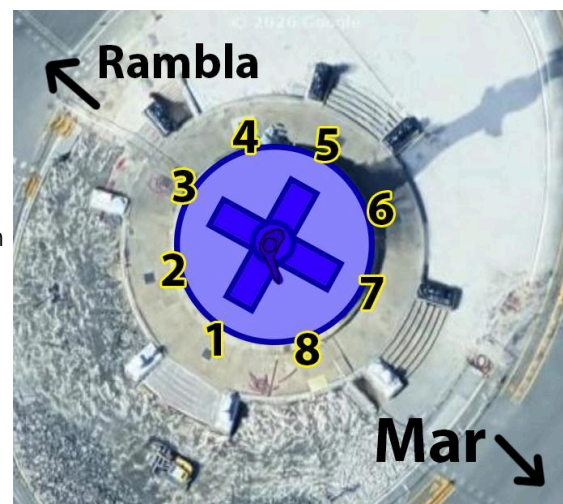
Fitxa per a l'alumnat.

Quina història ens explica el Monument a Colom?

Ara, explorarem el Monument a Colom per investigar com explica una història concreta sobre el passat. Observeu cada element amb atenció, analitzeu el monument com a evidència històrica i penseu críticament sobre quins punts de vista hi estan representats i quins no. Seguiu els passos per investigar el monument, recordeu que heu de justificar les vostres respostes amb evidències que pugueu veure al monument, que heu de mirar atentament abans de donar per suposat un significat i recordeu que no totes les preguntes tenen una única resposta correcta.

1. Començant per la part inferior del monument, els elements més baixos són els lleons, símbols d'Espanya. A continuació, hi ha diferents relleus metàl·lics a la part inferior del monument. Cada relleu representa una de les escenes de la vida de Colom que s'enumeren a continuació. Escriu el número de la seva ubicació al costat de cada títol.

- ★ Colom i el seu fill arriben al convent de La Rábida.
- ★ Colom desembarca a terra americana.
- ★ Colom s'entrevista amb els Reis Catòlics a Santa Fe, on li mostren el seu suport i tanquen els últims acords abans de marxar.
- ★ Colom és rebut pels Reis Catòlics a Barcelona al tornar del seu primer viatge a Amèrica.
- ★ Colom explica a l'assemblea d'experts reunits al convent els seus plans d'arribar a les Índies navegant cap a l'oest, mentre els sacerdots donen de menjar al seu fill.
- ★ Els vaixells de Colom surten del port de Palos de Moguer (Huelva, Andalusia) per navegar cap a les Índies.
- ★ Presenten Colom als Reis Catòlics a la seva cort de Còrdova.
- ★ Colom defensa els seus plans davant els experts consultats pels monarques.

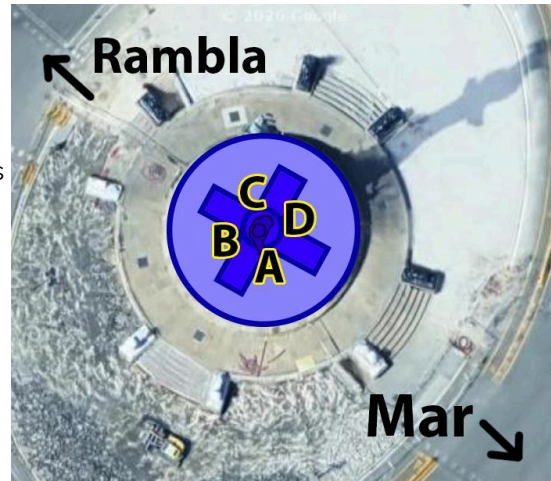
2. Quina visió es representa d'aquest moment històric? Quines parts de la història de l'arribada dels europeus a Amèrica hi falten? Quin punt de vista està representat i quin no?
3. Entre els relleus i les figures assegudes en trons, hi ha quatre estàtues que representen diferents personatges històrics que van tenir alguna cosa a veure amb Cristòfor Colom. Podeu endevinar quin d'aquests homes representa cada estàtua?

- ★ **Jaume Ferrer de Blanes:** Astrònom, cartògraf, navegant i mercader català. Tenint en compte la seva feina i la seva edat, es podria considerar metafòricament una mena de mestre de Colom. Sembla que es coneixien, ja que Colom li va escriure una carta anunciant que havia arribat a les Índies. Va ser l'encarregat d'elaborar el mapa de les noves terres i oceans que van utilitzar Espanya i Portugal al Tractat de Tordesillas per dividir-se els territoris del món.

★ **Lluís de Santàngel:** Mercader valencià i membre de la cort del rei Ferran el Catòlic. La seva família havien estat durant generacions els bankers dels reis de la Corona d'Aragó i eren els responsables de recaptar els impostos a València. El 1486 va convèncer els Reis Catòlics perquè financessin l'expedició proposada per Colom i va aportar una gran quantitat de diners de la seva pròpia butxaca per fer-la possible.

★ **Pere Margarit:** Cavaller i capità català. Va participar en la conquesta del Regne de Granada i va acompanyar Cristòfor Colom en el seu segon viatge a Amèrica com a cap militar de l'expedició.

★ **Fra Bernat Boïl:** capellà de la Franja d'Aragó. Va acompanyar Colom en el seu segon viatge a Amèrica, va ser nomenat pel papa Alexandre VI com el primer missioner cristià a les Índies Occidentals i va ser el primer a oficiar una missa cristiana al continent americà.

4. Què tenen en comú aquests quatre homes? Per què se'ls destaca al monument de Barcelona?
5. Hi ha quatre estàtues allegòriques assegudes en trons. Representen els quatre territoris que van formar la Corona Hispànica després del matrimoni de Ferran de Catalunya-Aragó i Isabel de Castella i Lleó.
 - ★ Podeu trobar Catalunya? Quin element us ha ajudat a identificar-la?
 - ★ Aquestes quatre figures estan representades com a iguals, o se'n mostra alguna com a superior o més protagonista que les altres?
6. A la part superior de la columna, trobem el protagonista del monument. Com està representat Cristòfor Colom a l'estàtua?

Ara que heu observat tot el monument...

7. Com et fa sentir el Monument a Colom? Quins elements del monument contribueixen a fer-te sentir així?
8. Posa't al lloc de les persones que van decidir construir el monument. Utilitzant exemples del monument per exemplificar la resposta...
 - ★ Com els feia sentir aquesta part de la història? Per què s'hi sentien identificats?
 - ★ Quan van dissenyar el monument, com creus que volien que fes sentir al públic que el veuria?
9. L'Ajuntament va decidir tancar parcialment algunes de les estàtues. Per què creus que va prendre aquesta decisió?

Tasques d'aprofundiment opcionals per als grups més ràpids:

- ★ Com es representen les persones indígenes d'Amèrica? Se'ls representa de manera diferent que als europeus?
- ★ Si aquest monument es dissenyés avui, què canviaries i per què? Justifica la teva proposta amb evidència històrica.

Solucions:

1. Els relleus segueixen l'ordre següent: 1) Colom i el seu fill arriben al convent de La Ràbida. 2) Colom explica a l'assemblea d'experts reunits al convent els seus plans de navegar cap a l'oest per arribar a les Índies, mentre els sacerdots alimenten el seu fill. 3) Presenten Colom als Reis Catòlics a la seva cort de Còrdova. 4) Colom defensa els seus plans davant els experts consultats pels monarques. 5) Colom és entrevistat pels Reis Catòlics a Santa Fe, on li mostren el seu suport i prenen els últims acords abans de partir. 6) Els vaixells de Colom surten del port de Palos de Moguer (Andalusia) per navegar cap a les Índies. 7) Colom desembarca en terra americana. 8) Colom és rebut pels Reis Catòlics a Barcelona en tornar del seu primer viatge a Amèrica. Al monument, tots els relleus estan situats en ordre cronològic.
2. El monument representa l'arribada de Colom a Amèrica com un llarg viatge on va haver de superar moltes dificultats i convèncer diferents persones fins que va aconseguir convèncer els Reis Catòlics, que li van permetre dur a terme el viatge. El monument evita mostrar els comportaments de Colom que van causar controvèrsia, com ara la seva tirania a les illes i com va maltractar els indígenes que hi va trobar i els mariners europeus que hi havien arribat amb ell, la seva detenció, el judici... No mostra què va significar aquest moment històric per a la població indígena que va trobar a Amèrica.
3. Les estàtues corresponen a les següents figures històriques: A) Bernat Boïl (es pot identificar per la seva vestimenta de monjo i perquè porta a la mà una creu, a la qual un home indígena està fent un petó), B) Pere Margarit (va vestit amb una armadura de cavaller), C) Lluís de Santàngel (porta una caixa) i D) Jaume Ferrer de Blanes (està instruint un noi jove sobre qüestions de geografia utilitzant un globus terraqüi).
4. Aquests quatre homes eren d'origen català i van contribuir significativament a fer possible el viatge de Cristòfor Colom, ja sigui proporcionant-li els coneixements i els diners necessaris, o acompanyant-lo per aportar la força militar i la religió utilitzades per controlar els territoris recentment conquerits. El monument destaca aquests homes com una manera de deixar clara la participació catalana en aquest moment històric, que normalment s'explica com una iniciativa únicament de Castella.
- 5.1. Es pot identificar Catalunya perquè l'estàtua sosté un escut amb la senyera.
- 5.2. Les quatre figures estan representades com a iguals. Estan situades a la mateixa alçada, de la mateixa mida i totes seuen en trons, de manera que mostra la mateixa posició a la jerarquia. Això contribueix a representar el monument del viatge i la conquesta de Colom com el resultat d'un esforç conjunt de les quatre entitats de la monarquia, no només de Castella.
6. La resposta a com es representa Colom a l'estàtua superior depèn de la interpretació, de manera que les respostes poden variar. Un exemple de resposta pot ser: Cristòfor Colom es representa en el lloc més destacat del monument, cosa que el situa clarament com a protagonista. Es mostra assenyalant cap al mar, decidit a liderar el camí.

7. La pregunta sobre com fa sentir el monument a l'estudiant canviarà segons l'estudiant. Ja sigui vergonya, orgull, tristesa, admiració o qualsevol altre sentiment, l'estudiant ha d'intentar identificar quins elements del monument el fan sentir així i per què.
8. Les preguntes sobre com el monument va fer sentir els seus patrocinadors i dissenyadors i què hi volien transmetre també són parcialment susceptibles d'interpretació. Quan els resultats es posin en comú amb la resta de la classe, la idea principal hauria de ser que els creadors del monument sentien admiració cap a aquest moment de la història i se sentien orgullosos de tenir-hi alguna relació, i com a classe capitalista d'una ciutat industrialitzada es van veure reflectits en la història d'un home que va canviar el curs de la història i va portar el que es considerava progrés i innovació a través de la ciència i la tecnologia. De nou, aquesta pregunta es pot respondre de diferents maneres. La idea principal és que el monument va ser dissenyat per fer sentir als observadors que l'arribada de Colom a Amèrica va ser un moment gloriós digne de celebració i en què Catalunya hi va tenir un paper destacat.
9. La majoria de les estàtues que estan tapades són les que representen d'una manera més directa els pobles indígenes d'Amèrica subordinats als europeus. Imatges com la dels homes indígenes agenollats davant del missioner cristià i el general europeu mostren la mentalitat més estesa a Europa en el moment en què es va construir el monument, basada en la supremacia blanca i la supremacia cristiana. Són les imatges més ofensives per a un públic modern. El fet que s'hagin tapat mostra com les sensibilitats, els valors i la manera com veiem la història canvien amb el temps.

Tasca d'aprofundiment opcional 1: Els europeus hi apareixen amb molta més freqüència i en papers més destacats que els indígenes americans. A més, els personatges europeus estan representats de manera individualitzada (podem diferenciar diferents tipus de persones per la seva roba i situacions -com ara sacerdots, monarques, mariners...- i podem fins i tot saber com es deien molts d'ells) i com a subjectes actius que prenen decisions i lideren el camí, mentre que els indígenes americans són anònims i representen un estereotip més que no pas una persona individual, i es mostren en posicions submises en relació amb els europeus. A més, la roba que porten les estàtues dels homes europeus destaca el seu paper com a líders (militars o religiosos) o coincideix amb la visió europea d'un home respectable i ben vestit, mentre que els indígenes americans estan majoritàriament nus. Tot i que la nuesa és una de les maneres en què moltes cultures s'han vestit (i encara ho fan) en moltes ocasions, especialment en climes més càlids, els europeus la consideraven immoral i primitiva; per tant, tot i que no hi ha res que la faci que la nuesa sigui necessàriament més primitiva que la vestimenta d'estil europeu, les persones que van dissenyar aquest monument i la majoria dels barcelonins que el vegin probablement ho interpretaran inconscientment d'aquesta manera.

La tasca d'aprofundiment opcional 2 és completament subjectiva. Els estudiants haurien de ser capaços d'explicar per què prendrien les decisions que prenen, basant-se en fets històrics i en l'empatia, i com les seves decisions es relacionen amb la consideració de la seva pròpia sensibilitat personal i altres sensibilitats presents a l'actualitat.

Rúbrica d'avaluació

Críteris	3 - Excel·lent	2 – Satisfactori	1 – Necessita millorar
Participació a classe (1r pas)	Participa activament als debats, contribueix amb comentaris perspicaços i interactua de manera positiva amb els arguments companys.	Participa en els debats i hi contribueix amb algunes aportacions rellevants.	Rarament participa o contribueix poc a les discussions.
Anàlisi del monument (2n pas)	Identifica correctament la majoria de les representacions figuratives i allegòriques del monument, reconeix la intenció que hi ha darrere del monument i reflexiona sobre els sentiments que li provoca.	Identifica algunes de les representacions figuratives i allegòriques i comprèn superficialment la intenció del monument.	No aconsegueix identificar les representacions del monument, no reconeix la intenció que hi ha darrere del monument i no reconeix com el monument el podria fer sentir.
Comprendre com han canviat els punts de vista al llarg del temps (3r pas)	Ha ordenat els fragments correctament, ha entès els punts de vista expressats a cada text i és capaç d'explicar com ha canviat la visió del llegat de Colom al llarg del temps.	En general ha ordenat els fragments correctament, entén els punts de vista expressats a cada fragment i pot explicar-los individualment i veure quins són similars entre si.	No ha pogut ordenar els fragments a la línia cronològica, no entén com ha canviat la visió del llegat de Colom al llarg del temps.
Llengua i claredat (4t i 5è passos)	Ha entès el punt de vista que se li ha assignat i també el dels seus companys i els ha discutit en profunditat. Presenta els arguments de manera clara, ben organitzada i utilitza un llenguatge adequat de manera eficaç per transmetre arguments, planteja preguntes que provoquen reflexió, aprofundeixen la comprensió i estimulen la discussió. Participa en el debat de manera respectuosa.	Ha entès el punt de vista que se li ha assignat a ell i als seus companys. Presenta els arguments de manera majoritàriament clara i organitzada, però pot tenir petits problemes que afecten la claredat. Fa preguntes rellevants, tot i que potser no provoquen més reflexió. Participa en el debat de manera respectuosa.	No ha entès els diferents punts de vista. La manera de presentar els arguments no és clara, organitzada i no utilitza un llenguatge adequat, cosa que dificulta la seva comprensió; té dificultats per fer preguntes o fa preguntes que no estan relacionades amb el tema, no debat de manera respectuosa.

Informació i context sobre el monument

Nom del monument: Monument a Colom

Representació: Monument

Tipus: Monument

Data d'inauguració: 1888

Mecenes: Ajuntament de Barcelona i homes de negocis

Persona: Cristòfor Colom

Llegat històric: Colonialisme

Autoritat: Ajuntament de Barcelona

Data de la primera disputa: 2016

Intensitat: Protestes, vandalisme i debat públic

Actor inicial: partit polític CUP

Solucions utilitzades per fer front a les disputes: Status quo, s'han cobert parcialment les estàtues més ofensives

Representació fictícia? No

Cristòfor Colom és un dels personatges històrics més famosos del món, tot i que els aspectes més negatius de la seva vida són poc coneguts pel públic general, i molts fets sobre la seva vida encara són desconeguts o incerts per als historiadors.

El més probable és que nasqués el 1451 a Gènova (l'actual Itàlia), una de les principals ciutats comercials del Mediterrani i un port important per al comerç d'Europa amb l'Orient. Tanmateix, a causa de la conquesta otomana de Constantinoble el 1453 i el control dels turcs sobre les rutes comercials que connectaven Europa i Àsia, cada cop era més difícil per als comerciants europeus continuar utilitzant la ruta tradicional a través del Mediterrani oriental. Cristòfor Colom, que era mariner, va arribar a la conclusió que la millor ruta alternativa era fer la volta a la Terra viatjant cap a l'oest.

Contràriament al que molta gent creu, en aquella època no era comú a Europa creure que la Terra és plana: gairebé totes les persones instruïdes sabien que la Terra és esfèrica i aproximadament la mida que té, ja que l'astrònom grec Eratòstenes de Cirene n'havia calculat la mida. Però el pla de Colom depenia d'una dada errònia: ell creia en un altre càlcul que afirmava que la Terra és més petita. Per aquest motiu, creia que l'Àsia es troba a menys de 5.000 km a l'oest d'Europa, quan en realitat és a uns 16.000 km de distància.

Després d'intentar convèncer diverses vegades els monarques portuguesos i espanyols perquè financessin la seva expedició, Colom va aconseguir convèncer els Reis Catòlics. El 1492, va navegar cap a l'oest i va arribar a les Bahames i a la Hispaniola, on va entrar en contacte amb els pobles indígenes taïnos, lucais i arauak. Va tornar a Europa amb la notícia que havia arribat a l'Àsia, portant amb ell un grup de taïnos segrestats, plantes locals i el coneixement que allà hi havia or. En els anys següents, Colom va liderar tres viatges més a les Amèriques i es va establir com a governador de les illes.

El seu govern a les illes es va caracteritzar pel terror. Va esclavitzar la població indígena i els va imposar la llei castellana i la comprensió cultural de la propietat, castigant-los amb mutilacions o la pena de mort sense procés legal fins i tot per delictes menors. També va ordenar torturar i executar els espanyols que no l'obeïen o que considerava rebels.

La violència excessiva de Colom va arribar als Reis Catòlics, que van enviar un nou governador per investigar-lo l'any 1500. Colom també va tenir problemes amb les autoritats castellanques perquè es va negar a declarar tot l'or i altres recursos presos als nadius i perquè va atacar físicament, humiliar públicament i executar oficials reials. El nou governador va detenir Colom i va

ser portat a judici a Espanya. Si no hagués estat per la intercepció de la reina Isabel, podria haver estat condemnat a mort.

L'arribada de l'expedició de Colom al continent americà és un punt d'inflexió en la història, iniciant el període de colonització europea de les Amèriques, que va provocar l'arribada de nous productes a banda i banda de l'oceà; l'enriquiment de les potències colonials europees a costa de les poblacions indígenes americanes; la mort de desenes de milions d'indígenes americans a causa de malalties portades pels europeus i el treball forçat; l'extermini de llengües, cultures i religions; i l'arribada de colons europeus que són els avantpassats de les poblacions modernes als països americans, entre altres conseqüències tan rellevants que els historiadors posteriors van escollir l'arribada de Colom al «Nou Món» com el final de l'Edat Mitjana i el començament de l'Edat Moderna. Cristòfor Colom es va convertir en un símbol de descobriment, exploració, aventura, modernització, valentia, llibertat individual contra els suposats prejudicis medievals i es va convertir en un heroi nacional en diversos països europeus i americans.

La idea de construir un monument a Colom al port de Barcelona va ser una proposta de tres polítics conservadors el 1874, ràpidament acceptada «amb unanimitat i entusiasme» per l'Ajuntament. Aquell mateix any, la curta Primera República Espanyola havia acabat, donant pas a la restauració de la monarquia. Les elits polítiques i econòmiques conservadores volien mostrar la seva lleialtat al programa de la monarquia i el seu alleujament pel final de l'experiment revolucionari. Alhora, Catalunya estava immersa en la industrialització i la burgesia catalana volia mostrar-se com la «locomotora d'Espanya», liderant la modernització d'Espanya. Així, el Monument a Colom a Barcelona aconseguia el doble objectiu de lloar els valors conservadors espanyols i d'inserir Catalunya en un dels moments més heroïtzats de la història d'Espanya de manera que mostrava Catalunya com una part vital dels èxits d'Espanya i destacava el seu paper en l'impuls d'Espanya cap a la modernitat, especialment en matèria d'economia i tecnologia. L'Exposició Universal de 1888, celebrada a Barcelona, també va motivar que el monument es convertís en un símbol turístic de la ciutat.

Per a més informació sobre el monument, referiu-vos a:

<https://contestedhistories.org/resources/case-studies/columbus-statue-in-barcelona/>

Imatges del monument

Monument a Colom. Imatge pròpia.
Domini públic.

L'estàtua a la part superior del monument que representa a Cristòfor Colom. Fotografia de Selbymay. CC BY-SA 3.0.

Estat actual de la part inferior del monument, amb algunes estàtues cobertes amb una xarxa semi-transparent. Foto pròpia. Domini públic.

Estàtua del capellà Bernat Boïl i un home indígena agenollat i fent un petó al crucifix. Bernat Boïl va acompanyar a Cristòfor Colom al seu segon viatge a Amèrica i va ser la primera persona en dir missa al continent americà. Fotografia de XpoferenS. Domini públic.

Estàtua d'un home indígena agenollat davant de Pere Bertran Margarit, líder militar del segon viatge de Cristòfor Colom a Amèrica. Fotografia de C1 Superstar. Domini públic.